

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INKLYUZIV TA'LIMNI
RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLARI**

Ro'zmurodov Jo'raqul Hamroqul o'g'li
Navoiy davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya. So'nggi paytlarda ta'lim sohasida sezilarli o'zgarishlar ro'y berganini alohida ta'kidlash lozim. Inklyuziv ta'lim sohasidagi o'zgarishlar alohida tahsinga sazovor. Ushbu yondashuv har bir bolaning, shu jumladan nogiron bolalarning va qo'shimcha yordamga muhtoj bo'lganlarning ehtiyojlarini qondiradigan o'qituvchilikni qo'llash orqali barcha bolalar uchun yaxshi ta'lim natijalarini ta'minlaydi. Mazkur maqolada alohida yordamga muhtoj bolalarni iyyimoilashuviga oid davlat dasturining istiqbollari haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: davlat dasturi, UNISEF, "O'zbekiston — 2030" strategiyasi, "barcha bolalar", inklyuziv ta'lim

2025 yilga borib O'zbekiston maktablarning kamida 51 foizini inklyuzivlikka erishishni maqsad qilib qo'ygan. Bundan tashqari, bolalar uchun xavfsiz va inklyuziv ta'lim muhitini yaratish respublika rivojlanishining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Ushbu maqsadlar uchun 3 yil davomida 600 million AQSh dollaridan ortiq mablag' jalb etilishi rejalashtirilgan.

2023-yil 11-sentabrda mamlakat Prezidenti tomonidan to'plangan tajriba, xalqaro ekspertiza natijalari va jamoatchilik muhokamasi asosida ishlab chiqilgan «O'zbekiston «2030–strategiyasi to'g'risida» Farmon qabul qilindi. Strategiyaning asosiy g'oyalaridan biri sifatli ta'lim tizimini yaratishdir.

So'nggi paytlarda ta'lim sohasida sezilarli o'zgarishlar ro'y berganini alohida ta'kidlash lozim. Besh yil davomida bolalarni maktabgacha ta'limga qamrab olish 27 foizdan 72 foizga, maktabgacha ta'lim muassasalari soni 5 ming 211 tadan 29 ming 420 taga ko'paydi. Amalga oshirilayotgan keng ko'lamlı islohotlar doirasida «O'zbekiston – 2030» strategiyasi va boshqa muhim dasturiy hujjatlarga muvofiq maktabgacha ta'lim tizimini yangi bosqichga ko'tarish va 100 foiz qamrab olishga erishish rejalashtirilgan.

2023-yilda UNICEF O'zbekiston hukumati ta'lim islohoti bo'yicha «yo'l xaritasini ishlab chiqishda qo'llab-quvvatlagan edi. Kelgusi uch yilda bu maqsadlar uchun 600 million dollardan ortiq mablag' jalb etish rejalashtirilgan. Barcha bolalar uchun xavfsiz, xavfsiz va inklyuziv ta'lim muhiti uchun dalillarga asoslangan echimlar ustuvor bo'lishi kerak.

Unicefning O'zbekistondagi vakolatxonasi ta'lim bo'limi boshlig'i Alberto Byankolining ta'kidlashicha, inklyuziv ta'lim o'quv dasturiga emas, balki bolalarga qaratilgan. Ushbu yondashuv har bir bolaning, shu jumladan nogiron bolalarning va qo'shimcha yordamga muhtoj bo'lganlarning ehtiyojlarini qondiradigan o'qituvchilikni qo'llash orqali barcha bolalar uchun yaxshi ta'lim natijalarini ta'minlaydi.

Bu vazifa 2020–2025 yillarda inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi doirasida amalga oshirilmoqda. Masalan, 2022-o'quv yilida O'zbekistonning barcha viloyatlaridagi 225 ta umumta'lim maktabi imkoniyati cheklangan bolalar uchun o'z eshiklarini ochdi.

Avvalo, biz inklyuziv ta'lim tushunchasiga aniqlik kiritishimiz kerak. "Inklyuzivlik"ning o'zi, xususiyatlaridan qat'i nazar, mutlaqo barcha odamlarni to'liq ijtimoiy hayotga kiritish jarayonidir.

Shunday qilib, inklyuziv ta'lim — bu barcha bolalar umumiy ta'lim tizimiga kiritilgan o'quv jarayoni. Bu yerda "barcha bolalar", ya'ni ularning jismoniy, aqliy, intellektual, madaniy, etnik, til va boshqa xususiyatlaridan qat'i nazar, aniq ta'kidlash muhimdir.

Bu shuni anglatadiki, bolalar o'z yashash joylarida ta'lim olish uchun teng imkoniyatlarga ega. Umumta'lim maktablari maxsus ta'lim ehtiyojlarini hisobga oladi va o'quvchilarga zarur

maxsus yordam ko'rsatadi. Va nihoyat, barcha bolalar tengdoshlari bilan teng ravishda o'rganishlari, rivojlanishi, ijtimoiylashishi va bir-biriga bag'rikenglikni o'rgatishi mumkin. Inklyuziv ta'limda barcha bolalar, shu jumladan nogironlar maxsus ajratilgan guruhda emas, balki bir sinfda o'qiydilar. Shunisi e'tiborga loyiqki, maxsus guruhlar va muassasalar qolaveradi, ular tugatilmaydi, ammo ota-onalar bolasi uchun muassasani tanlash huquqiga ega.

Qaysidir ma'noda, "inklyuziv ta'lim"ni mafkura deb atash mumkin, chunki konsepsiya barcha bolalar turli xil ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan shaxslar ekanligi haqidagi g'oyaga asoslanadi. Shunda ta'lim tizimi oldidagi vazifa turli ehtiyojlarni qondirish uchun moslashuvchanroq bo'lgan o'qitish va o'rganishga yondashuvni ishlab chiqishdir.

2020 yilda O'zbekistonda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi qabul qilingan. Birinchi bosqichlarda u alohida maktablar va hududlarda eksperimental sinflarni ochishni o'z ichiga oldi, masalan, alohida ta'limga muhtoj bolalar uchun boshlang'ich asosiy tuzatish sinflari yoki 9-sinf o'quvchilari uchun ixtisoslashtirilgan guruhlar.

Konsepsiyaga muvofiq, 2021/2022 o'quv yilidan boshlab ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida 11 yillik majburiy umumiy o'rta ta'lim, ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarining 10–11-sinf o'quvchilarini kasbga o'rgatish maqsadida kasb-hunarga o'rgatish kurslari tashkil etildi.

Shuningdek, Respublika o'quvchilarni kasbga yo'naltirish va psixologik-pedagogik diagnostika markazida "Inklyuziv ta'lim laboratoriyasi" tashkil etildi. Uning vazifalariga umumta'lim maktablarida inklyuziv ta'lim uchun shart-sharoitlar yaratish, inklyuziv ta'lim sifati va samaradorligini aniqlash mezonlarini ishlab chiqish, shuningdek, ularning amalga oshirilishini nazorat qilish kiradi.

Inklyuziv ta'limning o'ziga xos xususiyati shundaki, u o'quv dasturiga emas, balki bolalarga qaratilgan. Bunga har bir bolaning, shu jumladan nogironligi bo'lgan va qo'shimcha yordamga muhtoj bo'lgan bolalarning ehtiyojlarini qondiradigan pedagogika orqali erishiladi. O'zbekistonning yangi ta'lim tizimi o'quvchilarga shunchaki akademik bilimlarni singdirish emas, balki ularda kundalik hayotda va kelajakda zarur bo'ladigan ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan. Tizim erkin muloqot qila oladigan, fikrlaydigan, hayotdagi har qanday masala va muammolarga ijodiy yechim topa oladigan, jamoada ishlay oladigan yoshlarni kamol toptirishga qaratilgan.

Bu "4K" modeli (aloqa, hamkorlik, tanqidiy fikrlash va ijodkorlik) asosida yaratilgan yangi darslik dasturi bilan mustahkamlangan.

Tizimga inklyuziyani rivojlantirish O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi zimmasiga yuklatilgan. Endilikda ta'lim muassasalarida imkoniyati cheklangan insonlar uchun qulay yashash sharoitlarini yaratish, shuningdek, maxsus kadrlar tayyorlash vazifasi qo'yildi.

Mutaxassislarni ishlashni davom ettirishga rag'batlantirish va yangi o'qituvchilarni jalb qilish muhimdir. Shunday qilib, inklyuziv ta'lim sinflari o'qituvchilariga alohida ish sharoitlari uchun oylik ustamato'lanadi. Sinfda alohida ta'limga muhtoj bo'lgan bitta bola uchun — amaldagi ish haqining 10%i.

O'zbekistonda turli loyihalar, jumladan nafaqat davlat darajasida amalga oshirilmoqda. Bunda "Zamin" jamg'armasining o'rni katta. Masalan, o'tgan yili O'zbekistonda "Inklyuziv ta'lim" loyihasini amalga oshirishni boshladi. Loyiha doirasida inklyuziv ta'limning mavjud metodologiyasini tahlil qilish boshlandi, umumta'lim maktablarida to'siqlarsiz muhit yaratish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish uchun YuNICEF va boshqa ko'plab yetakchi xorijiy tashkilotlarning amaliyotchi ekspertlari jalb qilindi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Митчелл Девид. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования (Использование научно-обоснованных стратегий обучения в инклюзивном образовательном пространстве). /Главы из книги, пер. - Аникеев И.С., Борисова Н.В. - М., РООИ "Перспектива", 2009.
2. Семаго М.М. Ребенок и образовательная среда: структурно-информационный подход. //Известия РАО. – 2006. – № 2 (июн). – С. 81-90.
3. «Образование без границ» www.edu-open.ru